

A szerkesztőbizottság tagjai:

BARTHA ELEK, FÜLEMILE ÁGNES, KEMECSI LAJOS, KÓSA LÁSZLÓ,
KÜLLÖS IMOLA, MOHAY TAMÁS, PALÁDI-KOVÁCS ATTILA, POZSONY
FERENC, SZARVAS ZSUZSA, VARGYAS GÁBOR.

Felelős szerkesztő:

VIGA GYULA

A szerkesztő munkatársai:

BÁTI ANIKÓ – JUHÁSZ KATALIN

Számunk szerkesztésében PÓCS ÉVA közreműködött.

A szerkesztőség címe: MTA BTK Néprajztudományi Intézet H–1097 Budapest IX.

Tóth Kálmán utca 4. Telefon: +36 1 224-6782

e-mail: vigagyula@gmail.com

TARTALOM

Tanulmányok és közlemények

- NÉMETH Ildikó:* Boszorkányos szomszédság. Esettanulmány egy
1630. évi soproni boszorkányper kapcsán 365
- ILYEFALVI Emese:* Textualizációs eljárások, tipológiai kísérletek, digitális adatbázisok.
Az összehasonlító szövegfolklorisztikai kutatások jövője a ráolvasások tükrében 383
- BALATONYI Judit:* *Communitasok* és versengő diskurzusok a gyimesből induló
pünkösdi gyalogos zárándoklaton 416
- HESZ Ágnes:* Egy ravatalozó története: a temetkezési rítusok modernizációjának
fogadtatása egy erdélyi faluközösségben 439
- MIRJAM Mencej:* Kisértetek az egyetemen 455
- LAURA Jiga Iliescu:* Por a szentek szeméből – kísérlet egy rejtett rítus rekonstrukciójára 475
- PETI Lehel:* A pünkösdzimusra való áttérés okai és funkciói egy moldvai
roma közösségben 485

Viták, vélemények

- FODOR István:* Sámánok voltak-e táltosaink? Megjegyzések Pócs Éva dolgozatához 510
- WILHELM Gábor:* A honfoglalás kori ősvallás az összehasonlítás tükrében –
Reflexió Pócs Éva tanulmányára 524

Könyismertetések

533

Shimamura, Ippai: *The Roots Seekers. Shamanism and Ethnicity among the mongol Buryats* (Mátéffy Atilla), Wilhelm Gábor: Sámántárgyak. Diószegi Vilmos gyűjteménye (Mészáros Csaba), Fedeles Tamás: „Isten nevében utaztunk” (Balatonyi Judit), Tánczos Vilmos: Csiksomlyó a népi vallásosságban (Mohay Tamás), Iancu Laura: Vallás Magyarfaluban (Mohay Tamás), Barna Gábor: Vallási néprajzi tanulmányok (Gyöngyössy Orsolya), Liszka József: Szent Háromság egy Isten dicsőségére... (Klamár Zoltán), Terdik Szilveszter – Bara Júlia: „...kincseiből újat és régít hoz elő” (Szacsavay Éva), Hesz Ágnes – Pócs Éva (szerk.): Orvosistenektől a hortikulturális utópiáig (Tamás Ildikó), Az Erd-ófalui Szent Mihály-templom műemléki helyreállítása és Historia Domusa (Bárth János), Gagy József: Hiedelemszövegek Székelyföldről (Czégényi Dóra), Hála József: Különös kövek, csodás csontok (Lukács László), Kiss Bálint lelkipásztor élete és munkássága /1772-1853/ (Bognár Szabina), Nagy Ilona: A Grimm-meséktől a modern mondákig (Havay Viktória), Tuba Márta: A tündérmese szövegtípusa (Voigt Vilmos), Sápy Szilvia: Halotti búcsúztatók (Szigeti Jenő), Lukács László: Objekte, Lebensformen, Volksbräuche (Kisbán Eszter), Liszka József: Határvidékek. Határok és határtalanságok az összehasonlító folklorisztika és etnológia szempontjából (Gráfik Imre), Paládi-Kovács Attila: Népek, térségek, hagyományok (Pétercsák Tivadar), Tizedesek, utcapapák, fertálmesterek a Kárpát-medencében (Gráfik Imre), Vargyas Lajos művelődéspolitikai írásai (Mikos Éva)

Bálint Sándor felvetésének megfelelően már történtek kezdeményezések, például a *tornahorvái* ikonosztácion beazonosítását segítette Bodnár Mónika néprajzkutató, aki a község vallásos életét, ünnepi szokásait vizsgálta, publikálta.

A máriapócsi templom „faragásának stílusában ügyesen ötvöződik a bizánci, a nyugati és az iszlám művészet díszítő kedvének legjava,” – írja a szerző; a templom berendezésén Konsztatinosz Thaliodorosz szobrász is dolgozott.

„A történelmi változásokkal járó szemléletváltás a gyűjtemények további sorsát is kedvezőtlenül befolyásolta, ezek a tárgycsoportok kiestek a szűkebben értelmezett, nemzeti központúvá alakított kutatás látóköréből, visszacsempészésük a tudományos köztudatba még ma sem könnyű feladat.”

Terdik Szilveszter idézett gondolatát erősíti és cáfolja is kötetük megjelenése, mint e „visszacsempészés” értékes állomása.

Pócs Éva – Hesz Ágnes (szerk.): Orvosistenekről a hortikulturális utópiáig. Tanulmányok a Kárpát-medence vonzaskörzetéből. Budapest, Balassi Kiadó. 2016. (Vallásantropológiai tanulmányok Közép-Kelet-Európából 2.) 416 p.

Tamás Ildikó

A *Vallásantropológiai tanulmányok Közép-Kelet-Európából* sorozat második tagja tavaly *Orvosistenekről a hortikulturális utópiáig. Tanulmányok a Kárpát-medence vonzaskörzetéből* címmel jelent meg Pócs Éva és Hesz Ágnes szerkesztésében. A sorozat első kötetét jellemző, egyetlen téma köré szerveződő tanulmányokkal ellentétben a szerkesztők koncepciója ezúttal a kutatócsoport tevékenységének minél átfogóbb bemutatása volt. Ez nemcsak a – cím által is jelzett – tematikai sokszínűségben mutatkozik meg, hanem az interdiszciplináris vizsgálat célkitűzéseiben, és a módszertani sokoldalúságban is. Az elemzések időben és térben is széles keresztmetszetet adnak, és számomra ez a két aspektus (idő és tér) jelöli ki a kötet szerkezetét. Bár a tanulmányok sokszínűsége miatt a tartalomjegyzéket nem tagolják tematikus alcímek, érezhető a kronológia és a lokalitás elve a kötetben bemutatott írások elrendezésében. De számos egyéb kapcsolódási pont is összefűzi a tanulmányokat, amelyekre tanulmányok rövid ismertetése után igyekszem kitérni.

A szerkesztők előszavát követően a tanulmányok sorát Tóth Anna Judit kezdi: Állatmaszkos felvonulások a késő ókorban – Szt. Ágoston tanúsága? címmel. A szerző a Kalendae Ianuariae ünneplésére vonatkozó ókori és középkori források bemutatásával árnyalja a kereszténység formálódó évszázadainak a közösségi vallási élettel kapcsolatos egyes jelenségeit olyan értelmezési tengelyek metszéspontjain keresztül, mint pogányság–kereszténység, ókor–középkor, kelet–nyugat, intézményesített kultusz és spontán, többnyire alulról épülő szerveződések. A szerző paradoxonnak tartja, hogy a pogány kultuszok betiltása másfajta, nem keresztény vallási ünnepek feltűnéséhez és megerősödéséhez vezetett, amely a tanulmányon túlmutató jelenségekre is ráirányítja a figyelmet. A történeti és szociálandropológiai kutatásokban is számos példa igazolja, hogy egy felülről irányított intézkedés a szándékolttal ellentétes előjelű eredményekkel vagy mellékhatásokkal járhat. Tóth Anna tanulmánya záró gondolataiban arra is rámutat, hogy egy-egy intézményes keret megszűnésével erőre kapnak a spontán, alulról szerveződő kezdeményezések, illetve a keletkezett vákuumot valamely karakterében hasonló jelenség tölti be.

Csepregi Ildikó *Az orvosisten és az orvosszentek megjelenései* című tanulmányának középpontjában a szakrális kommunikáció szentekhez, illetve szent helyekhez kötődő speciális formája, az inkubáció áll. Az értelmezési keretet ez alkalommal is a pogányság–kereszténység átmenetisége, to-

vábbb az általa vizsgált jelenségekben kimutatható számos parallelizmus adja. Az ókori orvosistenek álomban történő gyógyításának narratívumaiból több elem megtalálható a keresztény gyógyító szentekkel kapcsolatos történetekben is, mint például a gyógyítás aktusának, illetve magának a gyógyítást végző természetfeletti lénynek adott helyhez kötöttsége, a szent megjelenésének kultikus ábrázolásával egybecsengő leírása, valamint a zarándoklat, az utazás aktusa. „Az álom- és betegségtapasztalat többé-kevésbé állandó jellemzőinek köszönhetően – írja a szerző – meglehetősen hasonlóságokat eredményeztek olyan elbeszélésekben is, amelyeket nemcsak évszázadok, de egy más vallásos világkép is elválasztott egymástól” (50. oldal).

Vidas Bea *Egy magyarországi és egy libanoni látó* című tanulmánya két, egymástól hatalmas földrajzi távolságban élő, látomásaikban Jézus szenvedését átélő nőt mutat be. A libanoni látóasszony tudományos reprezentációját, és a róla készített dokumentumfilm anyagát veti össze a magyarországi látóval kapcsolatos saját kutatási tapasztalataival. A két személy köré szerveződő kultusz közös sajátossága például, hogy a látók otthonában lokalizálódik, továbbá mindkettőben megfigyelhető a keresztény hitvalláson túlmutató, a passió szenvedéseit a saját nemzet sorsával összekapcsoló értelmezés. A nemzeti elköteleződés mellett mindkét látó kinyilvánítja az egyetemes katolikussághoz tartozását, tevékenységüket mindketten az egész emberiség hasznát is célzó profétai küldetéstudattal végzik.

A következő tanulmány címe: *A zivatar ördögének munkálkodásáról: „A természeti tünelemek mivoltáról...” Egy prédikációfordítás tanulságai*. Szacsvey Éva írása egy német prédikációs szöveg magyar adaptációjával foglalkozik, és a szöveg módosulásának háttérében lévő okokat nyomozza. A magyar fordítás eltérései elsősorban a magyar hiedelem példák alkalmazásában és a természettudományos magyarázatok egyszerűsítésében vagy elmaradásában mutatkoznak meg. Az utóbbira a szerző a két (magyar és német) lelkész műveltségi háttérében keresi a magyarázatot, de utal a magyar közönség ismereteihez igazított megfogalmazás lehetőségére is. Úgy tűnik, hogy a magyar lelkész fizikai tárgy felkészültségénél fontosabb lehetett a retorikai motiváció, azaz a hallgatóság számára értelmezhető példák bemutatása. A művelt rétegeket célzó ars praedicandi mellett az egyszerűbb közönség épülésére szolgáló, anekdotákat és egyéb, ma folklóradatnak tekintett narratívumokat is felhasználó prédikáció már a középkori retorikában is helyet kap. A 19. század elején szilárdul meg a magyar nyelvű homiletikai irodalom, és a reformkor elején kezdenek a szerzők tudatosan törekedni a terminológia magyarosítására. A vizsgált prédikációs szöveg természettudományos magyarázatainak esetlensége mögött az is állhat, hogy a német fogalmak magyar standardizált megfelelői egyszerűen nem álltak még rendelkezésre.

Iancu Laura *„A vallás lassanként gyökeret verhetne.” Történeti adatok a moldvai katolikusok 19. századi vallásosságához* című tanulmánya hiánypótló jellegű, hiszen a vonatkozó szakirodalom mindeztidáig kevésbé figyelt a helyi doktrinális vallási jelenségek feltárására, és az egyéni hitéletre gyakorolt hatására. „Jelentős összefüggés figyelhető meg az egyházi monopólium, az egyházi intézménystruktúrák jelenléte, valamint a vallásosság tartalma, jellegzetességei között. Különösen hangsúlyos ez a kérdés akkor, ha az egyház missziós keretek között működik egy adott területen” – írja (83. oldal). A 19. századi moldvai intézményes egyházi működést bemutató források feltárásával és bemutatásával Iancu Laura fontos adatokkal egészíti ki a korabeli moldvai katolikusság vallási életére vonatkozó tudunkat, különösen a hívők és a misszionárius papok kapcsolatára, vagy a liturgia, ima, ének, áldások helyi gyakorlatára vonatkozóan.

Takács György *„Bal kezében van a kicsi írott könyve.” A könyv, az írás-olvasás és a „tudomány” kapcsolata a Tartos menti csángóknál* című tanulmányának fókuszában az írásbeliség, és annak mágiikus aspektusai állnak egy Csíkszéken elterjedt imaszöveg könyvre mint szimbolikus tárgyra vo-

natkozó szövegrészletéből kiindulva. Felhívja a figyelmet arra, hogy amikor az alfabetizáció hatását vizsgáljuk az elsősorban szóbeliségben élő közösségekben, az olvasás- és íráskészséget fontos különválasztani. Számba veszi az olvas ige néprajzi/antropológiai értelmezés szempontjából is fontos konnotációit, így például kiemeli az olvasás és az imádkozás közös szemantikai tartományát. Az olvasás és imádkozás nyelvi kapcsolatában a szöveg változatlan ismétlésének fontossága is megmutatkozik. A gondolatébresztő írás alapján az olvasás jelentéstartománya talán kiegészíthető a régiségben általános és a tájnyelvben ma is élő számolás jelentéssel is, amely a vallásgyakorlat számos aspektusában szintén érvényesül, akár a rózsafüzér használatában, akár a ráolvasások mondásában.

A szerelem mint betegség: a gyimesi magyarok romantikus szerelemmel és szerelmi rontásokkal kapcsolatos elképzelései című írásában Balatonyi Judit az antropológiában kevésbé kutatott témával, a szerelemmel, annak szimptomáival és társadalmi értelmezésével foglalkozik. A hosszú terepmunkára, számos interjúra alapozó adatgazdag dolgozat elsősorban a betegség orvosantropológiai definíciója felől közelít tárgyaához, azonban leírásában és következtetéseiben jóval szélesebb, a rontással, a boszorkánysággal foglalkozó szakirodalomhoz is szervesen kapcsolódik. Vizsgálja az egyéni és közösségi értelmezés dialektikáját, a szituációfüggő definiálás eseteit, és bemutatja, hogy az értelmezések hogyan illeszkednek egy társadalmilag fenntartott normatív rendszerbe. Arra is rávilágít, hogy ez a rendszer nem statikus, különösen a generációs különbségek formálják. Tanulmányában a rontás/átok Evans-Prichard-i felfogásának közeli párhuzama is kirajzolódik, a szerelem pozitív vagy negatív, azaz betegségkénti interpretációja a közösségi értékrendszer modelljeihez igazodik, továbbá a megítélés a körülmények változásának függvényében ingadozik a két ellentétes pólus között.

A következő tanulmány: *Samanizmus vagy boszorkányság? Táltosok a boszorkánybíróságok előtt*, amelyben Pócs Éva a táltosnak nevezett specialista közösségi szerepét vizsgálja a 18. századi magyarországi boszorkányperek peranyagának tanúságai alapján. A korábbi táltos koncepciót felülvizsgálja, számos vonatkozásában újraértelmezi és kiegészíti. A források arra utalnak, hogy a táltosok csak megnevezésükben különböznek a vizsgált korszak egyéb természetfeletti tudással bíró mágikus specialistáitól. Ebben az értelemben a táltos és boszorkány közös rendszerben jelenik meg a magyarság korabeli hiedelmeiben és rituális gyakorlatában. A táltos és a boszorkány alakját több közös motívum köti össze, mindkettő megítélése ambivalens, a társadalom tagjaként hasonló tevékenységeket végeznek, és mindkettőhöz kapcsolódóan megjelennek a transzban illetve álomban történő szellemharc narratívái. A táltos pozitív és a boszorkány negatív konnotációit a korabeli elit diskurzusai is formálhatták. A periratok alapján Pócs Éva azt is kiemeli, hogy a táltos, illetve ellenboszorkány, boszorkány szerepek szituációfüggőek voltak, és ugyanaz a személy két különböző esetben más és más pozícióba kerülhetett. Különösen érdekes a szerző fél- és egész táltos kifejezésekkel kapcsolatos megállapítása, amely szerint elképzelhető, hogy a táltosságnak létezhetett két különböző, a mennyei–alvilági oppozícióra épülő, hierarchikus viszonyban álló kategóriája.

Peti Lehel *A Szentlélek ajándékai és karizmatikus rítusok egy moldvai kistérség pünkösdi közösségeiben* című írása három pünkösdista csoport példáján mutatja be a mozgalom különböző helyi adaptációit. A pünkösdiszmus funkciójának megértését az eltérő szociokulturális háttérrel rendelkező közösségekben elsősorban a Szentlélektől jövő ajándékok koncepcióin, és azok rituális megjelenítésén keresztül vizsgálja. Mivel a lokális csoportok kialakulása és működése elválaszthatatlan néhány karizmatikus vezető tevékenységétől, az elemzésben hangsúlyosan szerepelnek a legitimációs és a pozíciók újradefiniálását célzó technikák. A tanulmány jól példázza, hogy a közös doktrinális alapokra épülő közösségek mennyire más irányokban formálódhatnak a tagság összetételének, vallási, etnikai kapcsolathálójának, otthonosnak tekintett és vagy éppen elutasított diskurzusainak függvényében.

Kis-Halas Judit *Hortikulturális utópia. Egy globális spirituális mozgalom helyi értelmezései* címet viselő tanulmányának célkitűzése, hogy a globalitás és a lokalitás közti interakciókat mutassa be az *Anasztázia követői* nevet viselő orosz eredetű New Age mozgalom hazai recepciójának példáján. A megújulást hirdető „ökotudatos” spirituális mozgalom oroszországi és nemzetközi kibontakozása egy könyvsorozat megjelenésének köszönhető. A szerző kiemeli, hogy a „kortárs magyar spirituális miliőben még mindig kiemelt szerepe van az olvasás útján történő ismeretszerzésnek” (377. oldal). Kis-Halas Judit szerint a mozgalom magyarországi szerény fogadtatása talán azzal magyarázható, hogy az anasztéziánusok számára központi jelentőségű környezettudatos, régi technikákhoz, szervezeti keretekhez visszatérő gazdálkodás ideológiáját nálunk a nagyobb múltú ökofalu-kezdemenyzések már „lefoglalták” az arra fogékony társadalmi bázissal együtt.

A szövegfolklorisztikai kérdéseket felsorakoztató *Az apokrifektől a népi bibliáig* című záró tanulmányban Nagy Ilona „a magyar folklór ószövetségi tárgyú, parabiblikus narratívumainak vizsgálatát az apokrif iratokkal összefüggésben tárgyalja” (383. oldal). Bemutatja az apokrif több diszciplinára kiterjedő szakirodalmát, elsősorban a fogalom definiálásának problémáira koncentrálna. A kánon, apokrif és népi szövegek egymáshoz való viszonyát a statikus kategóriák alkalmazása helyett Nagy Ilona a távolodás metaforájával írja le. Idézem: „Ha az apokrifeket a kánontól eltávolodó jelenségként definiáljuk, a népi szövegeket az apokrifektől eltávolodóként is jellemezhetjük” (392. oldal). Részben ezzel összhangban a bibliai szövegek vizsgálatát célzó újabb tanulmányokban a szóbeliség és írásbeliség szétválasztása helyett inkább ezek kölcsönhatására terelődik a figyelem, és igény mutatkozik az apokrif fogalom kiterjesztésére, újradefiniálására, főként annak kommentárkénti, illetve exegetikai értelmezése révén.

A fogalomhasználat illetve a fogalmi definíciók sokszor meghatározzák a kutatási témákat, irányokat, módszereket és befolyásolhatják a következtetéseket. A definíciók újragondolásának szükségessége nemcsak Nagy Ilona tanulmányában vetődik fel, Pócs Évánál is megfogalmazódik például a táltos néprajzban kanonizált jelentéstartományával kapcsolatban. A magyarság honfoglalás előtti samanisztikus gyakorlathoz rendelését minden bizonnyal elősegítette a szó finnugor eredete, és a mai rokon nyelvi megfelelései is. A kötetben szintén több tanulmányt összekapcsoló sarkalatos pont az írásbeliség és szóbeliség viszonya. Az írás illetve a könyv varázserővel rendelkező entitásként jelenik meg az időben és térben távoli hagyományos falusi közösségekben és a kortárs, tagságukban változatos összetételű ezoterikus mozgalmakban (Takács György és Kis-Halas Judit írásában). Szacsavay Éva a szóbeliség és az írott formában terjedő elit műveltség együttes hatását mutatja be a prédikációirodalom fordítási gyakorlatában, Nagy Ilona pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy bár a szóbeli és írásbeli irodalom különbözik egymástól, „szétválasztásukra nincs megbízható módszer” (396. oldal).

A tematikájában rendkívül változatos tíz tanulmány számos kapcsolódási lehetőségeiből még egyet kell kiemelni: a nyelvi és kulturális diszkrepanciák hatását egy-egy jelenség alakulására. Itt felidézhetők Peti Lehel és Kis-Halas Judit tanulmányának egyes tanulságai: mindkettőjük írásban hangsúlyos a globalitás és a lokalitás közti interakciók bemutatása, illetve egy-egy kiindulási jelenségtől meglehetősen eltávolodó helyi adaptáció lehetséges okainak feltárása. Peti Lehel kutatása azt is jól példázza, hogy a pogány gyógyító, jósló specialisták eltűnésével hogyan jelennek meg alternatív keresztény megoldások olyan funkciók betöltésére, amelyekre továbbra is erős társadalmi igény mutatkozik.

A kötetben megjelenő monografikus tanulmányokat és egy-egy adott kutatás kezdeti fázisát bemutató írásokat összekötik az újszerű kérdésfelvetések, és az adatgazdagságra, alapos terepmunkára épülő, adekvát következtetések. A filológiai vizsgálatok és a kortárs néprajzi, antropológiai terepta-

pasztalatok egymás mellé helyezésével nemcsak változási folyamatok rajzolódnak ki, hanem a jelent és a múltat összefűző, újabb és újabb kontextusokban felbukkanó markáns motívumok és jelenségek is.

Lehoczki Zsuzsanna (szerk.): Az Érd-ófalui Szent Mihály-templom műemléki helyreállítása és Historia Domusa. A Magyar Földrajzi Múzeum kiadása. Érd, 2016. 232 p.

Bárth János

A tudományos alapossággal megírt, figyelemfelkeltően szép borítójú, gondosan szerkesztett, körültekintő tipográfiával, átgondolt tördeléssel, példás nyomtatással megalkotott könyv két témakört foglal magába, amelyeket Érd, mint helyszín és a szakralitás, mint szellemi háttér köt össze. Az egyik témakört Érd nagymúltú szent helye, a Szent Mihály-templom nyújtja, amelynek építészettörténeti kutatása, műemléki helyreállítása, restaurálása nyolc tanulmánynak adott mondanivalót. A másik témakört az érdi Szent Mihály plébánia *Historia Domus*ának ismertetése, méltatása, közzététele jelenti.

Az első témacsoport tanulmányai: Krähling János, Gyetvainé Balogh Ágnes, Héczey-Markó Ágnes, Rácz Miklós, Armuth Miklós, Hegyi Dezső, Patak Gergely, Sipos András Árpád, Zsembery Ákos, Derdák Éva, Schrett László írásai is tartogatnak ugyan tanulságokat a néprajz számára, most itt mégis a második témakört, Lehoczky Zsuzsanna művét ajánlom az *Ethnographia* olvasóinak figyelmébe.

A *Historia Domus*, magyarul *háztörténet* ismert „műfaja”, protokollumszerű kötetfajtája a plébániai irattáraknak és a szerzetesházak levéltárainak. A magyar néprajzkutatók ismerik, és szükség esetén használják. Néha kissé el is túlozzák a szerepét, jelentőségét. Egyesek úgy gondolják, hogy ha faluban járnak és a helyi plébánián belelapoznak a *Historia Domus*ba, megtették a szükséges lépést a falu múltjának, társadalmi, vallási viszonyainak megismerésére. Pedig nincs az a *Historia Domus*, amely helyettesíthetné a megőrződött plébániai irattár eredeti dokumentumegyüttesét!

Kutatói tapasztalataim szerint a *Historia Domus*ok, mint történeti és néprajzi források értékét, szerepét, súlyát jelentősen korlátozza az alábbi néhány körülmény:

1. A 18. században és a 19. század első felében a magyarországi falusi, mezővárosi plébániákon nem vezettek *Historia Domus*okat. A legjelesebb plébániákon is, felsőbb parancsra, püspöki rendeltetést általában a 19. század végén kezdtek eseményeket, vallási helyzeteket feljegyezni a plébánosok. Az 1980-as években viszont sok plébánián abbahagyták a *Historia Domus*ok írását. Úgy látszik az egyházfők a 20–21. század fordulója táján nem szorgalmazták kellően a helyi feljegyzések készítését. Így azt mondhatjuk, hogy a szorgalmasan vezetett *Historia Domus* a 20. század első felének és közepének jellemző egyháztörténeti, helytörténeti dokumentuma. Tartalma is többnyire erről a korról ad felvilágosítást.

2. A *Historia Domus*ok jellemző sajátossága, hogy sok plébániáról rejtélyes módon elvesznek. No, nem a háborús károsodásokra gondolok, hanem fontoskodó „érdeklődők”, tudóskodó honismereti aktivisták kölcsönkéréseire, nagyvonalú papok meggondolatlan kölcsönadásaira. Az efféle kölcsönzéseket sok esetben évekig, évtizedekig nem követte visszaadás. A papot elhelyezték, a kölcsönvevő elköltözött, vagy meghalt, és a *Historia Domus* soha nem került vissza a plébánia irattárába, illetve a plébániai iroda polcára, az anyakönyvek mellé, ahol korábban tartani szokták.

3. Sok plébánián a régi *Historia Domus* eltűnése miatt, a 20. század közepén új *Historia Domus*t kezdtek írni, amiben a faluból elkerült papok, régi egyházgondnokok meghallgatásával megpróbáltak visszatekinteni korábbi időkre. Ezek a visszatekintések tartalmaznak bizonytalan és pontatlan adatokat is.